

O CRONOLOGIE A CONFLICTULUI TRANSNISTREAN ÎN DOCUMENTE ȘI MATERIALE INEDITE

Dr. hab. Nicolae ENCIU
Institutul de Istorie, Stat și Drept, AȘM

Potrivit unor estimări ale specialiștilor în domeniul conflictologiei, începând cu proclamarea politicii de *perestroika* și *glasnosti* de către ultimul lider sovietic Mihail Gorbaciov în primăvara anului 1985, pe teritoriul fostei URSS s-au putut constata circa 170 de potențiale zone de conflict. În 30 de cazuri, conflictele s-au manifestat în formă activă – proteste, greve, demonstrații etc., – iar în 10 cazuri conflictele au degenerat în confruntări armate. Faptul că în procesul destrămării unui imperiu întins pe 1/6 din suprafața terestră a globului pământesc s-au atestat „doar” 10 conflicte armate, a servit drept temei unor istorici și analiști politici să afirme că fosta Uniune Sovietică a urmat „calea de mijloc” între „divorțul civilizată” al Cehiei și Slovaciei și războiul sângeros din Iugoslavia.

Oricum, faptul că unul din cele zece conflicte armate s-a produs anume pe teritoriul Republicii Moldova, la nici un an de la proclamarea independenței de stat, cu repercusiuni de lungă durată în toate domeniile de activitate, dar mai ales asupra cursului de politică externă a statului, a fost de natură să genereze, în cei peste 20 de ani de la acele dramatice evenimente, o vastă bibliografie privind geneza, mersul și eforturile de soluționare pașnică a unuia dintre cele mai complicate conflicte din întreg spațiul fostei Uniuni Sovietice.

În seria lucrărilor consacrate problematicii respectivului conflict regional, pe un loc aparte se situează recenta culegere de documente și materiale *Conflictul transnistrean* [1] elaborată de doi dintre cei mai buni cunoscători și erudiți specialiști în domeniu, istoricii și diplomații **Anatol Țăranu** și **Mihai Gribincea**.

Este de remarcat, în această privință, că dincolo de calitatea de istorici de profesie a ambilor autori ai volumului, cu contribuții remarcabile atât individuale, cât și comune în elucidarea diverselor aspecte ale problematicii conflictului transnistrean [2], **dr. Anatol Țăranu** a avut privilegiul de a se edifica în domeniul dat inclusiv în calitatea sa de Ambasador

A. Țăranu, M. Gribincea. *Conflictul Transnistrean: Culegere de documente și materiale*. Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol. I (1989-1993). Chișinău: Lexon-Prim, 2012. 600 p.

Extraordinar și Plenipotențiar al Republicii Moldova în Federația Rusă (1993-1994), precum și în aceea de șef al delegației Republicii Moldova la tratativele cu Federația Rusă privind statutul de ședere și termenii de evacuare a armamentului și trupelor ruse de pe teritoriul Moldovei, iar **dr. Mihai Gribincea**, fără să fi renunțat la preocupările sale științifice predilecte, a reușit totodată să acumuleze o vastă experiență în domeniul diplomației multilaterale, activând concomitent sau consecutiv în cadrul Ambasadei Republicii Moldova în Federația Rusă, la Misiunea OSCE din Croația, Misiunea Organizației Națiunilor Unite din Timorul de Est (UNTAET), angajat apoi în calitate de Consilier Politic al Înalțului Comisar pentru Minoritățile Naționale al OSCE, cu sediul la Haga (Olanda) și până la actuala postură de Ambasador al Republicii Moldova în țările BENELUX [3, p. 5].

Constituind o culegere de peste o mie de documente și materiale, în marea lor majoritate aduse la cunoștința opiniei publice în premieră, volumul I conține 362 de acte de acest gen, primul dintre ele referindu-se la structura etnică a populației raioanelor nistrene ale Republicii Moldova conform rezultatelor recensământului sovietic din 1989 și la situația creată în RSS Moldovenească în legătură cu problemele lingvistice (doc. 1, 2), în timp ce ultimele documente (doc. 358 – 362) reflectă situația de la finele anului 1993 – Decizia Consiliului Ministerial al CSCE de la Roma cu privire la Moldova (1 decembrie 1993), Raportul nr. 14/1993 al Misiunii CSCE în Republica Moldova (20 decembrie 1993),

Scrisoarea comandantului armatei a 14-a, general-locotenentul A. Lebedi, despre situația politică din Republica Moldovenească Nistreană (22 decembrie 1993), Protocolul de intenții în domeniul educației între Republica Moldova și Transnistria (finele anului 1993) și, nu în ultimul rând, Scrisoarea Ambasadorului Republicii Moldova în Federația Rusă, Anatol Țăranu, adresată Președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, despre întâlnirea avută cu I.I. Iakovlev, director-adjunct la MAE al Rusiei (22 noiembrie 1993).

După cum pe bună dreptate afirmă autorii lucrării avizate, la peste două decenii de la conflictul transnistrean, aprecierile date evenimentelor din prima jumătate a anului 1992 rămân a fi contradictorii, în funcție de locul publicării studiilor consacrate problematicii respective. Astfel, ca regulă generală, în lucrările editate în enclava secesionistă dar și în Federația Rusă, evenimentele din anul 1992 sunt prezentate invariabil drept o „agresiune” a Republicii Moldova împotriva „republicii moldovenești nistrene”, în timp ce studiile apărute în Occident preferă să adopte o atitudine „echidistantă” față de respectivul conflict, împărțind într-un mod pretins „imparțial” vina pentru declanșarea și escaladarea acestuia între elitele politice de la Chișinău și cele de la Tiraspol [1, p. 3-4]. Și doar în extrem de puține cazuri se reușește o abordare obiectivă a evenimentelor din 1992, ca fiind o agresiune militară a Federației Ruse față de Republica Moldova, cu scopul menținerii pozițiilor geopolitice ale colosului geografic din Est în această zonă a Europei.

Pornind de la considerentele expuse și urmărind să ofere o analiză obiectivă și imparțială a mecanismului declanșării și evoluției conflictului transnistrean, autorii culegerii au recurs la metoda documentară de expunere a istoriei conflictului secesionist din raioanele din stânga Nistrului, punând la dispoziția specialiștilor și, în egală măsură, a tuturor celor interesați de problematica conflictului transnistrean, documente și materiale semnificative, ordonate cronologic, din Arhiva Organizațiilor Social-Politice din Republica Moldova, din Arhiva curentă a Biroului pentru reintegrare, din arhiva personală a alcătuitoarelor volumului, precum și din presa anilor '80-'90 («Советская Молдавия», „Moldova Socialistă”, „Sfatul Țării”, „Moldova Suverană”, «Известия», «Днестровская правда», „Adevărul, Ediția de Moldova” ș.a.), fapt ce conferă lucrării o valoare științifico-documentară de excepție, precum și o credibilitate în afara oricăror discuții.

Acoperind, preponderent, perioada constituirii

și activității celui din urmă Soviet Suprem al RSS Moldovenești / RSS Moldova de legislatura a XII-a, ales între 25 februarie și 10 martie 1990 și intrat în istorie ca Parlamentul Independenței Republicii Moldova, cele 362 de documente și materiale din primul volum al lucrării **dr. A. Țăranu și dr. M. Gribincea** oferă un tablou, practic, exhaustiv al problematicii preocupărilor forului legislativ suprem de la Chișinău privind soluționarea problemelor lingvistice din RSS Moldovenească din acea perioadă (inclusiv elaborarea legislației cu privire la statutul limbii de stat și revenirea la grafia latină), situația social-politică în localitățile din stânga Nistrului și măsurile de neamănat pentru realizarea concilierii civice în RSS Moldova, elaborarea și adoptarea Declarației de suveranitate a RSS Moldova din 23 iunie 1990 și a Declarației de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991, precum și al preocupărilor pentru retragerea trupelor Armatei Sovietice de pe teritoriul Republicii Moldova și stabilirea frontierei de stat.

Volumul în discuție este precedat de un consistent studiu introductiv, conținând o amplă incursiune a autorilor în istoria declanșării conflictului din estul Republicii Moldova, în descrierea celor mai importante faze ale confruntărilor armate din prima jumătate a anului 1992, precum și în anevoiosul proces de reglementare a problemei transnistrene, având la bază respectarea principiilor suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova [1, p. 3-31]. În opinia autorilor, diferendul s-a manifestat pregnant deja din vara anului 1989, concomitent cu afirmarea mișcării politice care pleda în favoarea acordării statutului oficial limbii române și revenirii acesteia la grafia latină.

Din capul locului, s-au putut constata două tendințe de evoluție a perestroikăi gorbacioviste. Cea dintâi era reprezentată de un puternic curent național în persoana Mișcării Democratice în sprijinul Restructurării și a Clubului literar-muzical „A. Mateevici”, pledând pentru o democratizare profundă a tuturor domeniilor vieții social-politice, economice și culturale și demontarea deplină a sistemului politic totalitar sovietic. Cea de-a doua era exprimată, pe plan politic, de Interfront, devenit din decembrie 1991, Mișcarea pentru egalitate în drepturi „Unitate-Edinstvo”, și care opta pentru menținerea necondiționată a Moldovei în componența Uniunii Sovietice. Așa cum principala bază politică a Interfrontului se afla în Transnistria, unde corpul directorial al întreprinderilor industriale subordonate direct Moscovei ocupa un loc foarte important, a fost într-un fel firesc ca „grevele lingvistice” din vara-

toamna anului 1989, însoțite de fondarea Consiliului Unit al colectivelor muncitorești (OSTK), – un fel de armă mobilizatoare în mâinile „directorilor roșii”, – să se producă anume în zona de Est a Republicii Moldova, prevestind sângerosul conflict din primăvara anului 1992. Este suficient de remarcat, în această privință, că trei din cei șase co-președinți ai Interfrontului – A.I. Bolșakov, A.K. Belitcenko și G.F. Pologov – erau directori de întreprinderi industriale din stânga Nistrului (1, p. 5).

Fără a intra în detaliile conflictului transnistrean, ilustrate cu lux de amănunte în documentele și materialele inserate în volumul istoricilor **Anatol Țăranu și Mihai Gribincea**, vom remarca faptul că, după cum au arătat evenimentele ulterioare, odată provocat, conflictul separatist din stânga Nistrului s-a derulat în strictă conformitate cu scenariul după care fusese regizat în prealabil. Astfel, dacă inițial liderii separatiști de la Tiraspol nu îndrăzneau să ceară mai mult decât „organizarea unei zone economice libere” în componența Republicii Moldova, atunci în consecința semnării Convenției de la Moscova din 21 iulie 1992, poftele teritoriale ale acestora au fost satisfăcute, practic, în totalitate, acordându-li-se dreptul de a-și hotărî singuri soarta „în cazul modificării statutului de stat independent al Republicii Moldova”.

Așa cum pe bună dreptate constată autorii volumului, consecințele războiului din Transnistria au fost și rămân multidimensionale și traumatizante, marcând profund întreaga evoluție a evenimentelor și proceselor politice, economice, sociale și culturale din Republica Moldova, continuând să rămână o sursă de pericol și de instabilitate regională. Mai mult decât atât, menținerea intenționată a conflictului în stare latentă produce o influență negativă asupra cursului de politică externă a Republicii Moldova, în special, asupra perspectivei sale de integrare europeană. Tocmai din aceste considerente, soluționarea definitivă a diferendului transnistrean, în opinia autorilor volumului, se poate produce doar prin eforturile conjugate ale conducerii Republicii Moldova, SUA, UE, precum și a altor actori internaționali capabili să convingă Federația Rusă că Republica Moldova dispune de dreptul suveran de a-și alege

în mod independent și fără ingerințe din exterior atât propria cale de dezvoltare, apartenența în conformitate cu interesul național la structurile regionale și internaționale, precum și valorile culturale și civilizaționale pe care să le împărtășească.

Constituindu-se într-o contribuție esențială la elucidarea principalelor aspecte ale conflictului transnistrean din primăvara-vara anului 1992, volumul istoricilor **Anatol Țăranu și Mihai Gribincea** va servi drept un instrument util de lucru pentru profesorii de istorie, analiștii politici și cercetătorii istoriei recente a Republicii Moldova, dar și, în egală măsură, drept un indispensabil îndrumar pentru toți demnitarii antrenați în procesul de elaborare a statutului regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova.

Bibliografie

1. Țăranu A., Gribincea M. *Conflictul Transnistrean: Culegere de documente și materiale*; Institutul de Istorie, Stat și Drept al Academiei de Științe a Moldovei, Institutul de Analiză și Consultanță Politică POLITICON. Vol. I (1989-1993). Chișinău: Lexon-Prim, 2012. 600 p.

2. Gribincea M. *Trupele ruse în Republica Moldova. Factor stabilizator sau sursă de pericol?* Chișinău: Civitas, 1998; Idem. *Politica rusă a bazelor militare. Moldova și Georgia*. Chișinău: Civitas, 1999; Grecu M., Țăranu A. *Trupele ruse în Republica Moldova. Culegere de documente și materiale*. Chișinău: Litera, 2004; Grecu M., Țăranu A. *Politica de epurare lingvistică în Transnistria*. Cluj-Napoca: Napoca-Star, 2005 ș.a.

3. Gribincea M. *Alter ego: Publicistică*. Chișinău: Editura Cu drag, 2011. 224 p.

Eudochia Zavtur. *Stufărie*. 1996, 300×400 mm, tehnică mixtă